

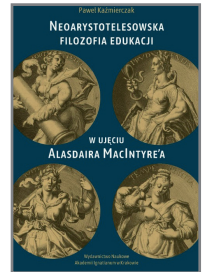
Bartłomiej Zdzisław Krasny
ORCID: 0000-0003-4140-0003
Akademia Ignatianum w Krakowie

Cnoty w edukacji

Virtues in Education

Paweł Kaźmierczak, *Neoarystotelesowska filozofia edukacji w ujęciu Alasdaira MacIntyre'a*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2019, ss. 240

Paweł Kaźmierczak podjął się zadania zrekonstruowania arystotelesowskiej koncepcji etyki cnót za pośrednictwem myśli jednego z najwybitniejszych współczesnych filozofów, Alasdaira MacIntyre'a, przenosząc ją na grunt filozofii edukacji. Stanowiło to wyzwanie w pełnym tego słowa znaczeniu, ponieważ musiał on w swych wysiłkach zmierzyć się z trzema imponującymi umysłami, gdyż poza myślą Arystotelesa i MacIntyre'a odwoływał się do św. Tomasza z Akwinu. Było to wyzwanie także z perspektywy współczesnej, postmodernistycznej niechęci do odwoływania się do tradycyjnych czy klasycznych systemów myślowych, w szczególności aksjologicznych i teistycznych, którym postmoderniści zarzucają szkodliwość, ich zdaniem, autorytatywność. W takim właśnie kontekście należy ulokować recenzowaną publikację naukową. Jest ona polemiką ze współczesnymi koncepcjami, które za punkt wyjścia biorą ekspresywistyczne i liberalne sposoby funkcjonowania człowieka w świecie. Z tymi podejściami filozoficznymi (głównie etycznymi) mierzy się Kaźmierczak, przeciwstawiając im stanowisko wypracowane przez MacIntyre'a.

SPI Vol. 23, 2020/1
ISSN 2450-5358
e-ISSN 2450-5366

Reviews

Recenzje

Jednakże pierwszym wyzwaniem, nie mniej ważnym od powyższych, było odpowiednie zdefiniowanie specjalistycznych pojęć, głównie pedagogicznych, w celu uniknięcia chaosu semantycznego obecnego w świecie pedagogiki akademickiej. Tym samym na szczególną uwagę zasługuje usystematyzowanie i jednoznaczne zdefiniowanie podstawowych pojęć (pedagogiki, edukacji i autoedukacji), które są niezbędne do zrozumienia myśli MacIntyre’a. Równoczesne uporządkowanie poszczególnych subdyscyplin pedagogicznych, do których odwołuje się autor (filozofia wychowania/pedagogika filozoficzna, pedagogika ogólna, teoria wychowania), daje jasny pogląd na to, w jaki sposób ustosunkowuje się on do przedstawianych w pracy zagadnień. Już same wymienione wyżej pojęcia wskazują, że praca Kaźmierczaka ma charakter interdyscyplinarny, łączący wątki filozoficzne z pedagogicznymi.

Książkę można podzielić na dwie części. Pierwsza jest wprowadzeniem do filozofii szkockiego filozofa wraz z przedstawieniem najistotniejszych wątków biograficznych, ukazaniem kontekstu tworzenia się i ewolucji jego myśli oraz jej recepcji (rozdziały 1–3, chociaż już rozdział trzeci zawiera niektóre elementy poglądów pedagogicznych MacIntyre’a). Druga część koncentruje się w głównej mierze na wątkach pedagogicznych (rozdziały 4–6), i to ona głównie zainteresuje pedagogów, jednakże ominięcie przez niecierpliwego czytelnika pierwszych trzech rozdziałów spowoduje niechybnie oderwanie edukacyjnych treści od niezwykle ważnego dla MacIntyre’a kontekstu, w którym są one osadzone. Konieczne jest zatem wczytanie się w pojęcia filozoficzne myśliciela, by zrozumieć późniejszą rekonstrukcję jego poglądów pedagogicznych.

Kaźmierczak postawił sobie za cel znalezienie odpowiedzi na dwie kategorie pytań: 1) o dobro dla poszczególnej osoby oraz 2) o sposób dochodzenia do tegoż dobra (s. 9–10). Odpowiedzi na pierwszą kategorię pytań należy doszukiwać się w koncepcji cnót Arystotelesa i jej rekonstrukcji dokonanej przez MacIntyre’a, natomiast w drugim przypadku powinno się zwrócić ku kwestiom edukacyjnym, bowiem „Życie poświęcone dążeniu do dobra jest dobrym życiem, przygotowaniem do niego jest dobra edukacja. Dlatego właściwym wprowadzeniem do zagadnień pedagogicznych jest analiza pojęć dobra, dobrego życia i dobrej edukacji” (s. 21). Rozważania Kaźmierczaka

oscylują wokół tych trzech zagadnień: pojęcia dobra, dobrego życia i dobrej edukacji.

Rozpoczyna on swoje rozważania od przedstawienia trzech koncepcji ukazujących różne podejścia do dobra, dobrego życia i dobrej edukacji. W pierwszej kolejności podejmuje polemikę z ideami liberalnymi, posiadającymi oświeceniowy rodowód, które są zakorzenione w koncepcji szeroko rozumianego indywidualistycznego podejścia do życia. Następnie przechodzi do zmierzenia się z ekspresywną (emotywną) koncepcją dobra, dobrego życia i dobrej edukacji, by na końcu tego rozdziału przedstawić te trzy pojęcia z perspektywy tytułowej koncepcji.

Rozdział drugi jest przedstawieniem rysu biograficznego szkockiego filozofa. Nie jest to jednak typowa biografia, bowiem autor posłużył się w tym miejscu określeniem Sławomira Sztobryna „biobiosografia pedagogiczna”, które oznacza „równoczesny i współzależny opis biegu życia oraz twórczości danego autora lub grupy autorów, żyjących współcześnie lub w kolejnych pokoleniach, tworzony z pozycji zewnętrznego obserwatora” (s. 51).

Twórczość MacIntyre’a została przedstawiona przez pryzmat niektórych istotnych wydarzeń z jego życia. Jest to interesująca część pracy, pozwalająca w pewnej mierze na zidentyfikowanie się z osobą filozofa oraz dostarczająca czytelnikowi ciekawostek z jego życia, np. przyczyn nienapisania rozprawy doktorskiej.

Kolejna część pracy traktuje o dotychczasowej recepcji filozoficznej i pedagogicznej myśli Alasdaira MacIntyre’a oraz ukazuje jej przełożenie na grunt polski. Kaźmierczak wskazuje zarówno na krytykę, jaką wystosowali wobec szkockiego myśliciela niektórzy naukowcy, jak i na pozytywny odbiór jego prac. Na uznanie zasługuje w tym miejscu szerokie przedstawienie publikacji dotyczących filozofa oraz krytyczne omówienie niektórych z wymienionych podejść.

Rozdział czwarty przedstawia podejście MacIntyre’a do kwestii antropologicznych. Autor wskazuje w tym miejscu na trzy aspekty w dążeniu do dobra ludzkiego: metafizyczny, racjonalny i biologiczny. Z tych trzech aspektów wyprowadza Kaźmierczak teleologię edukacji w ujęciu szkockiego filozofa.

Kolejny rozdział jest już całkowicie poświęcony kwestiom edukacyjnym. Autor prezentuje szerzej w tej części kluczowe pojęcia heteroedukacji i autoedukacji, które zostały dokładnie zdefiniowane

już we wstępie pracy. W obu przypadkach warte uwagi jest jasne i jednoznaczne przekazanie tego, co jest, zdaniem MacIntyre’a, wartościowe w edukacji oraz w jaki sposób powinno się do tego dążyć.

Ostatnia część książki jest przybliżeniem trzech zasadniczych aspektów myśli MacIntyre’a w kontekście edukacji, czyli racjonalnej praktyki moralnej, tradycji wspólnoty oraz narracyjnych wzorców postępowania. Kaźmierczak ukazał znaczenie tych terminów przez ich dosłowne przytoczenie (s. 42–43). Przez praktykę MacIntyre rozumie „wszelką spójną i złożoną formę społecznie ustanowionej, kooperatywnej działalności ludzkiej, poprzez którą dobra zewnętrzne wobec tej działalności są realizowane w procesie dążenia do realizacji wzorców doskonałości, które są charakterystyczne dla tej formy działalności i które po części ją definiują; dzięki tak pojętej działalności praktycznej ludzka zdolność do osiągnięcia doskonałości oraz ludzkie pojęcie celów i dóbr ulegają systematycznemu poszerzaniu” (A. MacIntyre, *Dziedzictwo cnoty. Studium z teorii moralności*, Warszawa 1996, s. 338). Tradycja jest natomiast „historycznie trwającym społecznie ucieleśnionym sporem i to sporem o to właśnie, jakie dobra składają się na tę tradycję” (tamże, s. 396). Narracja zaś polega na: „jedności narracji ucieleśnionej w indywidualnym życiu człowieka [...]. Jedność życia ludzkiego jest jednością narracyjnego poszukiwania. Poszukiwania niekiedy się nie udają, ulegają frustracji, są zarzucane i udaremniane. Również życie ludzkie można z bardzo wielu różnych powodów uznać za nieudane. Ale jedyne kryteria sukcesu lub porażki w życiu ludzkim jako całości to kryteria powodzenia lub porażki w poszukiwaniu, którego historia została opowiedziana lub która ma być zawarta w narracji” (tamże, s. 390).

W tej części książki najpierw przedstawiony został wpływ najważniejszych instytucji, które determinują jakość racjonalnej praktyki moralnej. Autor wymienia w tym miejscu instytucje rodziny, szkoły, uniwersytetu i „wykształconej publiczności”. Następnie zapoznaje on czytelnika z pojęciem edukacyjnej wartości tradycji, która dialektycznie konstytuuje narracje wewnątrz wspólnoty.

Kaźmierczak kończy swą pracę, stwierdzając, że „wywody zawarte w książce [...] wykazały aktualność edukacyjnej koncepcji MacIntyre’a” (s. 210). Z tezą tą należy się zgodzić. Myśl filozoficzna MacIntyre’a jest bowiem aktualna dlatego, że moralność wywodząca się z tradycji oświeceniowej i wynikające z niej praktyki

wciąż nie dają się uzasadnić na ich własnym gruncie, bowiem nadal są jedynie zbiorem pojęć i praktyk wyrwanych z kontekstu.

W recenzowanej pracy za pewnego rodzaju niedociągnięcie uważam brak kompleksowej polemiki autora z kilka razy przywoływaną w książce ideą klasycznego liberalizmu, która w swej istocie nie musi być sprzeczna z koncepcjami MacIntyre'a. Zrozumiałą jest jednak jej brak z powodu konieczności utrzymania określonej formuły i objętości książki. Niemniej pozostawia to duże pole do dalszych badań komparatystycznych tych dwóch stanowisk.

Należy pochwalić walor estetyczny tejże książki. Twarda, granatowa oprawa ozdobiona pięknymi obrazami Jacoba de Gheyna oraz Philipsa Galle'a, przedstawiającymi symbolikę cnót, z dodatkiem stron w odcieniu *écru* pozwala na obcowanie z prawdziwą sztuką.

Podsumowując, książka Pawła Kaźmierczaka wnosi niezwykle wysoką wartość intelektualną do polskiej myśli pedagogicznej (jak również do filozofii) i faktycznie może się stać inspiracją do zakrojonych na większą skalę analiz twórczości Alasdaira MacIntyre'a pod kątem edukacji.

ADRES DO KORESPONDENCJI

Mgr Bartłomiej Zdzisław Krasny
Akademia Ignatianum w Krakowie
Wydział Pedagogiczny
Instytut Nauk o Wychowaniu
e-mail: bartlomiej.krasny@o2.pl